

Визначаються у часовому вимірі міркування особи Х.

Контактна суперечність – ствердження А і відразу ствердження не-А. Дистантна суперечність визначає триваліший часовий вимір промовленої суперечності, тобто спочатку стверджується А, а через певний час Б стверджується не-А. Дистантна суперечність виявляється, коли логічно аналізують тексти, усні промови.

II. У сфері міркувань виокремлюють ще такий різновид суперечності, який отримав назву парадоксу.

Несуперечність – властивість правильного мислення людини, що випливає з дотримання нею закону несуперечності в міркуваннях; властивість двох висловлювань, які перебувають у відношенні протилежності – бути водночас хибними, у відношенні під протилежності – бути водночас істинними.

Закон несуперечності визначає: умови, за яких існує суперечність у міркуваннях, а саме, коли йдеться про один і той самий предмет вимоги несуперечності, послідовності в міркуваннях. Несуперечність, послідовність – суттєва властивість правильних міркувань.

Засобами логічного аналізу міркувань, виражених природною мовою, можна визначити сферу дії закону несуперечності:

1. Закон несуперечності не застосовується до понять, що перебувають у відношенні протилежності, оскільки поняття, перебуваючи у відношенні протилежності, не суперечать один одному.

2. Закон несуперечності застосовується до понять, які перебувають у відношенні протиріччя.

3. Закон несуперечності не застосовується: до пари висловлювань, що перебувають у відношенні протилежності, оскільки вони можуть бути водночас хибними; до пари висловлювань, які перебувають у відношенні підпротилежності оскільки вони можуть бути водночас істинними.

Закон несуперечності вказує також на те, що з двох суперечливих суджень одне є хибним. Закон достатньої підстави: «Кожна вірна думка може бути доведеною».

Закон достатньої підстави – закон, що передбачає обґрунтованість висунутих думок (висловлювань, суджень, тверджень) на істинність у процесі міркувань. Іншими словами, для певного положення мають існувати достатні базові параметри, підстави, в силу яких воно вважається істинним.

Закон виключеного третього: «З двох заперечувальних суджень, які знаходяться у протиріччі, одне істинне, інше – неістинне, а третього не існує».

Заперечувальні судження, які знаходяться у взаєминах протиріччя несумісні ні за істинністю, ні за неістинністю, тобто не можуть бути ні одночасно істинними, ні одночасно хибними.

Як можна бачити, цей закон має сенс і діє за умов дихотомії (у двозначній логіці). У випадку, коли дихотомія є абсурдною, закон не діє.

З вищесказаного можемо зробити висновок, що закони логіки мають велике методологічне й евристичне значення у експертній діяльності. Вони вчать виражати свої думки в певних мовних формах точно, чітко, однозначно, не суперечити самому собі, бути послідовним, вміти обґрунтовувати думки. Закони логіки допомагають логічно оцінювати міркування (усні та письмові), мислення промовців, авторів певних текстів.

Знання сутності законів логіки та їх вимог до розумово-мовленнєвої діяльності експерта є необхідною умовою для досягнення істини в пізнанні та формальної правильності міркувань.

Список використаних джерел:

1. Карамишева Н. В. Логіка і правознавство : навч. посіб. для студентів-юристів. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2012. 120 с.

УДК 342.9.

Лейбюк В. М., провідний фахівець Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру

РЕГУЛЮВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ СТОРОНИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна діяльність судового експерта повинна базуватися не тільки на нормативно-правових актах, а й на моральних та етичних правилах поведінки. У тлумачному словнику

поняття «етика» (від грец. *ethos* – звичай, правило) трактується як наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей. Відповідно, мораль – одна із форм суспільної свідомості і вид суспільних відносин, а етика являє собою теорію моралі [1]. Кожна професія, в тому числі і професія судового експерта, має свою мораль.

На сьогодні в Україні не існує загальноприйнятого морально-етичного кодексу для судових експертів. Учасники Європейської мережі судово-експертних установ дотримуються кодексу поведінки судових експертів, де прописано: «1) Діяти чесно, сумлінно та об'єктивно; 2) не здійснювати обмежень за ознаками раси, політичних, релігійних переконань, статті, віку, соціального походження, образу життя, сексуальної орієнтації, за мовними ознаками; 3) визнати, що головним обов'язком є справедливість; 4) повідомити своєму клієнту та працедавцю про будь-яку попередню причетність або особистий інтерес, який може призвести до конфлікту інтересів, фактичних або передбачуваних, та діяти в таких випадках лише за чітко викладеною письмовою згодою клієнта; 5) повідомити своєму працедавцю про будь-який тиск, який здійснюється з метою впливу на результати експертизи [2].

Мета морально-етичних кодексів полягає в тому, щоб забезпечити механізм, за допомогою якого всі особи даної професії могли оцінити поведінку в певних ситуаціях, у яких є альтернатива чи можливість розвитку події різними способами [3, с. 8].

З нашої точки зору, актуальним вважається питання, пов'язане з розвитком та вдосконаленням професійної етики в судово-експертній діяльності, а також систематизацією існуючих етичних норм. На думку А. Д. Бойкова, «актуалізація професійної етики викликана не тільки особливим значенням її виховної функції, але й необхідністю розширення ролі моральних стимулів у виконанні професійних обов'язків» [4, с. 146].

Як відмітив І. П. Окулич, «етика і право історично розвивались паралельно і продовжують зберігати між собою тісний зв'язок, будучи нероздільними один від одного. Ось чому питання етики повинні розглядатися не ізольовано від аспектів права, а в єдиному контексті з державно-правовими, соціально-політичними і економічними питаннями як невід'ємна складова процесу суспільного розвитку і вдосконалення» [5, с. 52].

Законодавство, яке регулює судово-експертну діяльність, не виділяє ніяких морально-етичних принципів, яких би могли дотримуватись експерти. Проте, в законопроекті «Про судово-експертну діяльність» № 6264 від 30.03.2017 р. за ініціативою І. О. Лапіна крім принципів, які вказані в ЗУ «Про судову експертизу», виділяється принцип дотримання професійної етики судового експерта.

В статті 11 законопроекту вказується, що під час проведення судово-експертних досліджень експерти повинні дотримуватися норми професійної етики судового експерта. Професійна етика судового експерта базується на поняттях професійного обов'язку щодо моральних норм поведінки під час виконання службових обов'язків та професійної честі, що відображає моральні норми, спрямовані на реалізацію загальних засад судово-експертної діяльності [6].

Проте в поданому Законопроекті не визначено, що відноситься до етичних норм, правил професійної поведінки, але в той же час на експерта покладається обов'язок їх дотримання. Ступінь володіння конкретним експертом професійно-етичними нормами і стандартами залежить від виховання, особистих якостей, в тому числі відповідальності, і визначається особливостями освіти, трудового колективу та ін.

Ці характеристики можна об'єднати у дві групи:

- група етичних проявів, оцінок, які залежать від виховання, тобто розуміння самого поняття «етика»;

- норми і стандарти, які обумовлені професійною діяльністю, правилами внутрішнього трудового розпорядку, відносинами в колективі та ін.

В цілому, в судово-експертній діяльності етика відіграє важливу роль, оскільки даний вид діяльності направлений на вирішення різних проблем, починаючи з глобальних та закінчуючи проблемами особистих і майнових інтересів.

Високий статус експерта визначається його належністю до носіїв і джерел достовірних відомостей, заснованих винятково на його особистих якостях, до яких відноситься компетентність та сумлінність. Результат діяльності експерта – висновок експерта – розглядається як засіб доказування, що містить об'єктивне істинне знання, яке не має нічого спільного з думкою, є результатом обґрунтування з наукової точки зору [7].

Питання, які виникають при розгляді альтернативних шляхів дій в професійній практиці не завжди можуть вважатися справді етичними. Те, що не є етичною проблемою для однієї людини, може бути проблемою для іншої. Тому в ситуаціях, коли виникають такі питання, одне джерело інформації, яке може допомогти, – це Морально-етичний кодекс.

На перший погляд, здається, що етичні питання з якими стикається судовий експерт, можуть вирішуватись за допомогою простих правил. Проте, кодекс – це більше, ніж просто моральні принципи, це звід правил, які регулюють поведінку в певних ситуаціях.

Як правило, розтлумачити правильно принципи, передбачені законодавством, буває досить складно. У такому разі ми можемо звернутись до досвіду правового регулювання професійної етики суддів, адвокатів чи прокурорів. У Україні прийнята низка нормативно-правових актів, які регулюють професійну етику даних професій. Щодо суддів, то це «Кодекс суддівської етики», адвокатів – «Правила адвокатської етики», прокурорів – «Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів». Подані документи визначають основні моральні принципи та правила професійної етики, яких повинні дотримуватись при виконанні своїх обов'язків представники даних професій. Тому вважаємо, що морально-етичне регулювання судово-експертної діяльності може створюватися беручи за основу вже існуючі кодекси та правила. Проте, даний напрямок потребує ще додаткового вивчення та опрацювання.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. Київ, 1971. URL: <http://sum.in.ua/>.
2. Code of conduct ENFCI. URL: http://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/code_of_conduct.pdf.
3. Barnett P. Ethics in Forensic Science. Boca Raton: CRC Press. (2001). URL: <https://doi.org/10.1201/9781420041620>.
4. Этика профессиональной защиты по уголовным делам. Москва : Юридическая литература, 1978. 173 с.
5. Окулич И. П. Проблема этической составляющей профессиональной деятельности депутатов. *Конституционное и муниципальное право*. 2011 № 2. С. 51–54.
6. Проект Закону «Про судово-експертну діяльність» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469.
7. Code of Ethics. Southern California Association of Fingerprint. URL: http://www.scafo.org/About_SCAFO/ethics/html.

УДК 343.98

*Науменко С. М., завідувач Сумського відділення Харківського
НДІСЕ,
e-mail: svhndise@meta.ua*

КОМПЕТЕНЦІЯ ЕКСПЕРТІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

На сьогодні повноваження судових експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами потребують детального вивчення, виявлення прогалин в їх нормативно-правовому регулюванні та визначення шляхів їх усунення.

При взаємодії з правоохоронними органами судові експерти наділяються певним обсягом повноважень, які в більшій мірі стосуються їх участі в кримінальному провадженні та досить детально визначені в чинному законодавстві. Всі права та обов'язки у досліджуваній сфері доцільно розглядати через їх поділ на ті, які необхідні їм для проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження, та ті, які визначають їх можливості при участі в кримінальному провадженні. У той же час, з метою вдосконалення компетенції судового експерта при взаємодії з правоохоронними органами, окремі повноваження потребують уточнення. Так, право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також бути присутнім під час проведення процесуальних дій доцільно закріпити тільки щодо тих випадків, які безпосередньо пов'язані з предметом їх експертного дослідження. Також у законодавстві доцільно закріпити право експерта з письмового дозволу слідчого (детектива) звертатися до спеціаліста за консультацією чи отриманням висновку з галузі знань, яка виходить за межі компетенції судового експерта.

Правоохоронна діяльність, законне та об'єктивне вирішення кримінальних справ досить часто вимагає спеціальних знань та проведення професійних досліджень, що забезпечується залученням до справи судових експертів. Саме вони, завдяки наявності у них спеціальних знань у необхідній сфері можуть надати обґрунтований висновок з питань, що виникають в